

Леонов В. В. к.т.н., доцент;
Ворович Б. О. к.військ.н., доцент

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Методологічні підходи до системного аналізу особливостей та характеру сучасних війн і воєнних конфліктів

Резюме. Надана характеристика основним особливостям сучасних воєнних конфліктів і розкриті їх характерні риси.

Ключові слова: війна, воєнний конфлікт; ера війн високих технологій; способи розв'язання воєнних конфліктів; роль сучасних систем зброї.

Постановка проблеми. Принципи формування (обґрунтування) законів війни і збройної боротьби займають провідне місце в методології воєнної науки. Цій важливій проблемі присвячені чисельні дослідження. На сьогодні визначено коло законів збройної боротьби, запропоновано різного роду їх класифікацію. Разом із тим, методологія вивчення законів війни і збройної боротьби викликає ряд питань. Майже всі публікації починаються із загального визначення законів війни як об'єктивних, необхідних, стійких зв'язків, що повторюються, та відношень між воюючими сторонами, і які обумовлюють виникнення, хід й закінчення війни. Вірність такого визначення не підлягає сумніву. Сумнів викликають способи виявлення зв'язків і повнота їх опису. Наприклад, закон війни виражає очевидну залежність ходу й завершення війни від співвідношення воєнних факторів. При цьому констатується лише наявність залежності, але її характер не описується. Не розкривається навіть сукупність воєнних факторів, хоча хід і завершення війни в силу основного діалектичного принципу загального взаємного зв'язку предметів і явищ, залежить від безлічі факторів і не тільки воєнних.

Як розуміється, закон повинний визначити в першу чергу характер зв'язку між категоріями тієї науки, яка вивчає дану предметну галузь. Закони воєнної науки набувають практичної цінності тоді, коли містять в собі якісну та кількісну характеристику стійкого зв'язку між відповідними категоріями. Закон відображає фундаментальне положення науки, а фундаментальність повинна мати достатню спільність й необхідну конструктивність. Саме конструктивність наукового положення надає

йому практичного значення, а спільність – теоретичної цінності.

Закони війни і збройної боротьби, сформульовані в тому вигляді, як вони викладені в більшості публікацій, і як вважається, мають достатньо значну спільність (широту), але їх конструктивність (глибина) потребує додаткових досліджень. Так, ствердження, що хід і кінець війни залежить від співвідношення сил сторін, є загальним, і змістовний практичний висновок із нього зробити вкрай важко, оскільки необхідно хоча б вказати, як залежить хід і кінець війни від вказаного співвідношення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміння війни як особливого стану суспільства знайшло відображення в роботах мислителів минулого: Платона, Аристотеля, Сунь-Цзи, Цицерона, Августина Аврелія, Г. Гроція, Т. Гоббса, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, І. Канта, І. Фіхте, Г. Гегеля, К. Клаузевіца, Э. Роттердамського, Ж.-Ж. Руссо та ін. У роботах зазначених авторів закладені основи наукового знання про війну та визначені найбільш істотні положення і проблеми, які й сьогодні актуальні. Військово-теоретична думка періоду СРСР у дослідженнях цього напрямку представлена роботами Н.А. Бердяєва, Н.Н. Головіна, Г.А. Леєра, А.А. Свечіна, А.Е. Снесарева, Н.Н. Сухотіна та іншими видатними військовими ученими і теоретиками. У сучасній Росії значний матеріал накопичений такими вченими як М.А. Гарєєв, Ю.І. Дерюгін, Н.І. Звінчуков, В.А. Золотарьов, А.А. Кокошин, В.В. Серебряніков та ін. Предметом особливої уваги є сучасні проблеми, які пов'язані зі змінами, що відбуваються, сутності й характеру збройного протиборства. Вони розглядаються в працях О.А. Белькова, І.Н. Воробйова, М.Ф. Гацка, Ю.Е. Горбачова, Печурова,

Е.Ф. Подсобляєва, В.Н. Слипченка, Б. Чельцова й інших авторів. Серед робіт закордонних учених-дослідників, присвячених аналізу сучасних воєн і збройних конфліктів, а також тенденцій розвитку збройного протиборства, варто виділити публікації М. ван Кревельда, Э. Тоффлера, С. Хантингтона, Ф. Фукуями та ін.

У той же час, незважаючи на досить глибоке пророблення цілої низки теоретичних проблем еволюції характеру й сутності війни як явища сучасної політичної дійсності, у недостатній мірі досліджені й систематизовані різні військово-теоретичні погляди на сучасне й перспективне застосування воєнної сили. Вимагають наукового дослідження також питання концептуально-доктринального закріплення і реалізації в державі системи військово-теоретичних поглядів в інтересах військового будівництва, будівництва й розвитку збройних сил.

Метою статті є формування методологічних підходів до системного обґрунтування законів війни і збройної боротьби.

Виклад основного матеріалу. У систематизованому вигляді основні характерні риси та особливості сучасних воєн і воєнних конфліктів є у воєнних доктринах (стратегіях) провідних держав світу. Їх аналіз показує, що ці особливості характеризують війни та воєнні конфлікти різного масштабу і показують, наскільки тонка грань між збройним конфліктом і локальною війною, як легко локальна війна може перерости в регіональну.

До основних характерних рис воєн ХХІ століття і воєнних конфліктів можна віднести: комплексне застосування воєнної сили і сил та засобів невоєнного характеру; масове застосування новітніх систем озброєння та воєнної техніки, (у тому числі заснованих на нових фізичних принципах і які можна порівняти за ефективністю з ядерною зброєю); розширення масштабів застосування військ (сил) і засобів, які діють у повітряно-космічному просторі; значне зростання ролі інформаційної боротьби; зменшення часових параметрів підготовки і власне ведення бойових дій; підвищення оперативності управління в результаті переходу від строго вертикальної системи управління до глобальних мережних автоматизованих систем управління військами (силами) та зброєю; створення на території ворогуючих сторін постійно діючої зони бойових дій.

Основними особливостями сучасних воєн і воєнних конфліктів є наступне: різноманітність причин та непередбачуваність виникнення конфліктів; розмаїтість способів розв'язування та ведення воєн і конфліктів; наявність широкого

спектру воєнно-політичних, економічних, стратегічних та інших цілей; зростання ролі сучасних високоефективних систем зброї та перерозподіл ролі різних сфер збройної боротьби; завчасне проведення заходів інформаційного протиборства для досягнення політичних цілей без застосування військової сили, а в подальшому – з метою формування сприятливої реакції світового співтовариства на застосування військової сили.

Воєнні конфлікти будуть відрізнятися швидкоплинністю, вибірковістю та високим рівнем ураження об'єктів, швидкістю маневру військами (силами) та вогнем, застосуванням різних мобільних угруповань військ (сил). Оволодіння стратегічною ініціативою, збереження стійкого державного і воєнного управління, забезпечення переваги на землі, морі і повітрі стануть вирішальними факторами досягнення поставлених цілей. Для військових дій буде характерним зростаюче значення високоточної, електромагнітної, лазерної, інфразвукової зброї, інформаційно-управляючих систем, безпілотних літальних й автономних морських апаратів, роботизованих зразків озброєння та військової техніки (ОВТ).

Проаналізуємо більш детально деякі з характерних рис і особливостей сучасних збройних конфліктів.

Різноманітність причин та непередбачуваність виникнення воєнних конфліктів. Аналіз виникнення й розвитку воєнних конфліктів показує, що в основі виникнення воєнних конфліктів лежать як довгострокові (глибинні), так і ситуативні (безпосередні) причини. Серед довгострокових причин найбільше розповсюдження має суперництво (геополітичне, геостратегічне, гео економічне) держав на світовій арені. Деякі воєнні конфлікти були викликані претензіями окремих держав на роль регіональних і світових «центрів сили».

Однією з глибинних причин воєнних конфліктів кінця ХХ-го століття і початку ХХІ-го є прагнення національно-етнічних спільнот до самовизначення, що привело до виникнення численних націоналістичних (етноконфесійних) рухів (розпад Югославії, етноконфесійний конфлікт в Боснії і Герцоговині).

Різноманітність способів розв'язання воєнних конфліктів. У більшості випадків воєнні конфлікти починалися зненацька, нападом однієї держави на іншу. Як показує аналіз, жертва нападу та її збройні сили найчастіше мали низьку боєготовність. Історія знає багато прикладів, коли результат війни (воєнного конфлікту) розв'язувався завдяки першому

несподіваному удару (арабо-ізраїльська війна 1967 року, агресія Іраку в Кувейті 1990 рік). Необхідно зауважити, що такий спосіб розв'язання війни як несподіваний напад однієї зі сторін у воєнних подіях останніх років має свою специфіку. По-перше, обсяг заходів зі стратегічного розгортання угруповань збройних сил вторгнення при такому способі був значно меншим, чим перед «великою війною», що значно спрощувало приховування задуму дій. По-друге, наявність новітніх воєнно-технічних засобів та мобільність військ (сил) дозволяли агресору постійно підтримувати високу бойову готовність угруповань сил вторгнення і починати війну (воєнний конфлікт) без додаткового розгортання (операція в Іраку “Лис пустелі” в 1998 р.).

Але поряд із несподіваним розв'язанням воєнних конфліктів мали місце і факти ескалації (поступового нарощування та розширення) воєнних дій. У таких випадках війни, як правило, виникали з попереднього зіткнення ворогуючих політичних угруповань всередині однієї держави (Південний В'єтнам, Конго, Ангола, Афганістан, Ефіопія), в результаті розвитку територіальних суперечок або прикордонного інциденту (Індія і Пакистан, Китай і В'єтнам, Ірак та Іран, Ефіопія і Сомалі, Ірак і Кувейт), протиборство з колоніальними збройними силами (Англії – в Омані, Франції – в Алжирі, Португалії – в Анголі), військова підтримка реакційних сил, державою-агресором (події в Криму та на сході України у 2014–2015 р.).

Таким чином, аналіз досвіду локальних війн (збройних конфліктів) дозволяє стверджувати, що і в майбутньому можливі різноманітні способи розв'язання війн та воєнних конфліктів. Визначальними при їх виборі, як і раніше, будуть виступати в першу чергу характер стратегічних цілей та політичні інтереси.

Різноманітність форм і способів ведення воєнних дій визначається в першу чергу, складом сил і засобів збройної боротьби, розмахом та цілями війни. Так, якщо в ході індо-пакистанського конфлікту (1971) й ірано-іракської війни (1980 – 1983) форма ведення воєнних дій ґрунтувалася на класичному застосуванні сухопутних угруповань військ при підтримці авіації, то у війнах 90-х років минулого століття та початку XXI століття, форми воєнних дій принципово відрізняються від раніше прийнятих. У ході операції “Буря в пустелі” (1991) бойові дії ґрунтувалися на системі ретельно спланованих і взаємопов'язаних спеціальних операцій (наприклад, розвідувальної операції “Обпалюючий вітер” вперше із застосуванням для штучних супутників Землі

(ШСЗ) і масованою постановкою перешкод, для якої одночасно залучалося 112 спеціальних літаків для забезпечення початку основних бойових дій; більш довгою повітряною фазою у порівнянні з терміном дії сухопутних угруповань. Основу бойових дій в операції “Лис пустелі” склала повітряно-наступальна операція (протягом трьох діб), яка проводилася обмеженим складом до закінчення розгортання додаткових сил і засобів, що дозволило зробити несподіваними для іракської сторони перші пуски ракет і удари авіації. Основу операції “Союзна сила” (1999) також склала повітряна фаза ведення бойових дій, що підтвердила концепцію воєнного керівництва США щодо незастосування сухопутних угруповань до повного завоювання переваги в повітрі.

У той же час основною формою ведення операції “Свобода Іраку” була вибрана повітряно-наземна операція, основу якої склали дії угруповань сухопутних військ із нанесенням вибіркового ракетно-авіаційних ударів по найбільш важливим об'єктам, а також систематичні бойові дії військово-повітряних сил (ВПС) і військово-морських сил (ВМС) з підтримки сухопутних військ. При порівнянні, однакових форм застосування угруповань військ у двох операціях: “Буря в пустелі” і “Свобода Іраку” виявилися суттєві зміни їх змісту.

Застосування нових засобів збройної боротьби разом із більш активним залученням в орбіту бойових дій таких сфер протиборства, як космос та інформаційний простір, дозволило виявити нові, форми ведення воєнних дій, таких як електронно-вогневе ураження, де засоби РЕБ виступили як особливий вид зброї, рівноцінний за своєю ефективністю традиційним засобам ураження.

Таким чином, можна зробити висновок, що вибір форми застосування воєнної сили визначається цілями війни та прогнозом можливого характеру дій угруповань військ противника, щоб нав'язати йому первісно не вигідні для нього та малоефективні способи протиборства. Цей підхід чітко визначає яскраво виражену асиметричність у веденні збройної боротьби у війнах кінця XX століття.

За поглядами воєнного керівництва США, асиметричність – це відсутність загальних засад для порівняння. Іншими словами, це нові способи використання засобів збройної боротьби, на які не розповсюджуються загальні правила. Прикладом асиметричного підходу щодо відбиття ударів потужного повітряного угруповання коаліційних військ НАТО в операції “Свобода Іраку” є дії іракських військ

ППО. Одночасно з розкриттям початку масованого авіаційного удару коаліційних ВПС перестали працювати всі РЛС і включилися більше 300 несправжніх радіолокаційних джерел. У зв'язку з цим, за інформацією засобів масової інформації (ЗМІ), на нараді в Пентагоні було заявлено: “Ми по суті стріляємо золотом по грязі! Достатньо було противнику проявити мінімальну кмітливість, як наша технологічна перевага стала різко втрачати своє значення” [1].

Одним із різновидів асиметричної війни є так звана “мятежевійна”. Цей термін у 60-х роках минулого століття ввів російський емігрант, воєнний вчений Євген Месснер, характеризуючи її як “війну без фронту й тилу по всьому світу” [2]. Основною формою збройної боротьби в ній є партизанські дії. Незважаючи на історичне коріння цього способу збройної боротьби, в теорії радянської та пострадянської науки цей спосіб не отримав істотного розвитку. Більшість досліджень за цим напрямом проведено в США в інтересах організації протипартизанської війни в ході дій коаліційних військ в Афганістані та Іраку після проведення активних фаз операцій “Непохитна свобода” і “Свобода Іраку”. Разом із тим, багато західних фахівців прийшли до висновку про непристосованість великих держав вести боротьбу з невеликими, іррегулярними військами противника, які воюють не за “правилами”. Причина цього, за думкою американського військового експерта Роберта Кассіді, є “в самій природі великих армій провідних держав: вони непохитно притримуються парадигми великої війни й не здатні на швидкі та різкі зміни із-за своїх розмірів (масштабу) та ієрархічного побудови. Вони створювалися для ведення війни з подібними арміями можливого противника і були призначені для ведення широкомасштабної війни, навіть із застосуванням ядерної зброї. Тому до протипартизанської війни вони не готові” [3].

Таким чином, у сучасній війні необхідно бути готовим вести бойові дії не тільки з регулярними військовими формуваннями, але і з нерегулярними силами, так званими “інсургентами”, де традиційні способи ведення збройної боротьби далеко не завжди ефективні.

Перерозподіл ролі різних сфер збройної боротьби. Однією з характерних особливостей сучасної збройної боротьби є зміщення центру воєнних дій з традиційних театрів війни (суша і море) у повітряно-космічний простір (ПКП) та інформаційну сферу. По суті сьогодні здійснюється перетворення простору війни з трьохвимірного в чотиридимірний. Підтвердженням цьому може бути наступний

факт: доля активних бойових дій в ПКП збільшилася з 60 % до практично 100 % в операціях коаліційних сил “Буря в пустелі” і “Союзницька сила”.

Дуже велику увагу воєнно-політичне керівництво провідних держав світу приділяє досягненню інформаційної переваги над противником і проведенню з цією метою інформаційних операцій [4]. Американські військові експерти інформаційну перевагу визначають як здатність безперервно збирати, обробляти й розподіляти необхідну для прийняття рішень інформацію про умови, протидіючи противнику. Це свідчить про зростання залежності ходу й закінчення війни від інноваційних змін у технологічних процесах розвитку бойових систем та зростання ролі сучасних систем озброєння.

Зростання ролі сучасних систем озброєння також є характерною рисою сучасних збройних конфліктів. Наприклад, у війні в Кореї (1950 – 1953) було застосовано 9 раніше невідомих видів зброї. У війні у В'єтнамі (1964 – 1975) було вже 25. У війнах і збройних конфліктах на Близькому Сході (1967, 1973, 1982, 1986) – близько 30. А у війнах у зоні Перської затоки (1991, 1998,) та Югославії (1999) – понад 100 видів зброї та бойових систем. Так, у ході операції “Лис пустелі”, вперше були задіяні стратегічні бомбардувальники В-1В, а В-52Н здійснювали пуски крилатих ракет повітряного базування (КРПБ) AGM-86С; від ВМС США були задіяні літаки F-14, що обладнані інфрачервоними системами маловисотної навігації та наведення “Лантірн”.

В операції “Союзницька сила” в діях авіації НАТО разом з уже відомими літаками F-117, вперше прийняли участь малопомітні для радіолокаційних засобів стратегічні бомбардувальники В-2А, які застосували нові високоточні бомби GBU-31 JDAM, що наводилися на цілі з використанням системи космічної навігації та наведення GPS-NAVSTAR, була застосована принципово нова радіоелектронна зброя для порушення роботи комп'ютерів, радіостанцій і так звані “гафітні бомби”, які уже при першому застосуванні вивели із ладу на декілька годин дві третини енергосистеми Сербії.

У рамках застосування засобів повітряного нападу виявилася тенденція до збільшення долі високоточної зброї (ВТЗ) в загальній кількості боєприпасів, що застосовувалися в операціях. Так, у ході проведення повітряних наступальних операцій, доля ВТЗ зросла з 8 % в операції «Буря в пустелі» до 72 % в операції “Лис пустелі” і до

100 % в наступних повітряно-наземних операціях, а за весь період кожної з операцій “Союзна сила”, “Непохитна свобода” і “Свобода Іраку” – склала відповідно 35, 50 і 68 %. Ця обставина забезпечила багаторазове збільшення ефективності ударів. Здійснивши вдвічі менше літако-вильотів (94 тис. у 1991 р. і 41 тис. у 2003 р.) з використанням практично однакової кількості високоточних засобів ураження, авіація США в другій військовій операції в Іраку уразила в 4,5 рази більше цілей.

Залишилася тенденція до розширення масштабів застосування крилатих ракет. Так, наприклад, за 73 години операції «Лис пустелі» по об'єктах Іраку було випущено 325 крилатих ракет, а за 43 доби операції «Буря в пустелі» – 288. В операції «Союзна сила» по об'єктах Югославії було застосовано 722 крилаті ракети морського базування (КРМБ). Найбільш масштабним було застосування крилатих ракет в 2003 році, коли в ході операції «Свобода Іраку» з літаків, надводних кораблів і атомних підводних човнів США та Великобританії по об'єктах Іраку було випущено понад 1000 КРМБ і КРПБ.

Поява нових перспективних засобів збройної боротьби й оснащення ними військових формувань привели до пошуку шляхів найбільш ефективної реалізації їх бойових можливостей. Характерною особливістю сучасних війн та конфліктів є та обставина, що театр воєнних дій стає полігоном для апробації нових ідей у частині як випробування нових зразків озброєння, так і оптимізації структури військових формувань [5, 6]. У ході операції “Буря в пустелі” в збройних силах США апробувалися нові формування – так звані “бригадні маневрові бойові одиниці”, які, на думку фахівців, повинні були збільшити гнучкість та швидкість дії дивізій у виконанні поставлених завдань.

Кожна така бригада фактично представляє собою автономний бойовий модуль, організований за принципом «все в одному». На думку американських військових фахівців, якщо піхота, танки, вертольоти та «допоміжні блоки» – транспортні, інженерного забезпечення, обслуговування техніки та зв'язку – будуть знаходитися в єдиній структурі під єдиним командуванням, то це дозволить уникнути непотрібних узгоджень та швидше розгортатися, не чекаючи підходу інших військ.

Комплексне застосування військової сили та сил і засобів невоєнного характеру. Принципова відмінність нових війн ХХІ століття полягає в тому, що в них зовсім по-іншому проявився бойовий потенціал військ (сил) сторін. Беззаперечно, що успіх операцій багатонаціональних сил (БНС) у війнах у зоні

Перської затоки та Югославії був досягнутий спільними, добре скоординованими зусиллями та рішучими діями угруповань сухопутних військ, авіації та флоту.

Разом із тим, досвід сучасних війн та збройних конфліктів свідчить про те, що тільки одних військових заходів буває недостатньо для отримання перемоги у війні. У першу чергу тому, що виникає необхідність вести боротьбу не тільки зі збройними силами противника, але і з іррегулярними формуваннями, в боротьбі з якими традиційні методи застосування військової сили не завжди були ефективні. Наприклад, партизанські дії проти багатонаціональних сил в Афганістані, дії інсургентів в Іраку, дії терористичних угруповань на сході України за підтримки ЗС РФ. Такі війни усе частіше називають «гібридними війнами». На думку західних військових експертів, такий тип війн набуває ще більшого розповсюдження. Так, наприклад, англійський воєнний історик Ерік Хобсбаум вважає, що більшість війн майбутнього по своїй суті будуть «гібридними», успіх в яких буде визначатися не тільки воєнними, але й політичними, економічними та іншими способами боротьби, координацією діяльності цивільних та воєнних структур, сполученням військових методів із політичними та економічними реформами [7].

Безумовно, однією з найважливіших особливостей сучасних воєнних конфліктів є їх коаліційний характер. Кількісний склад держав, які приймають участь у воєнному конфлікті залежить від політичних та стратегічних цілей, рівня боєздатності військ, особливостей театру воєнних дій тощо. До останнього часу було прийнято вважати, що велика кількість держав, які приймають участь в воєнному конфлікті – це характерна риса великомасштабної війни. У локальних же війнах кількість учасників обмежена, виходячи із суттєво меншого масштабу воєнних дій. Разом із тим практика ведення сучасних воєнних конфліктів спростувала це положення. Досвід їх ведення дозволив виявити нову тенденцію, а саме: чим важливіші цілі конфлікту, тим більша кількість його учасників [5]. Так, наприклад, у ході проведення операції «Буря в пустелі», яку можна охарактеризувати як локальну війну, кількість держав-учасників склала 33 та в операції «Свобода Іраку» кількість держав, задіяних прямо чи опосередковано на стороні коаліції, сягнула 31, що практично порівняно з кількістю держав-учасників Першої світової війни.

Основними характерними рисами війн та воєнних конфліктів у ХХІ столітті можуть бути

криміналізація й сепаратизм; підтримка протиправних дій значною частиною населення окремого регіону; геноцид некорінного населення; завчасна підготовка незаконних збройних формувань; особливо жорстокий й знищувальний характер воєнних дій; широкомасштабне проведення терористичних акцій на територіях, що прилягають до району конфлікту і важливим адміністративно-політичним центрам; масове озброєння населення і створення великої кількості незаконних збройних формувань; інтернаціоналізація конфлікту; пряма або побічна участь в конфлікті міжнародних терористичних й екстремістських організацій та закордонних спецслужб.

Висновки. Запропоновані методологічні підходи дозволяють системно підійти до питань дослідження війн та воєнних конфліктів, характеру та змісту війн нового покоління, а також аналізу воєнних конфліктів останніх десятиліть і дають можливість стверджувати, що з початком ХХІ століття людство дійсно вступило в нову «воєнну еру» – еру війн високих технологій та нетрадиційних підходів до неї.

Поява нової зброї, спеціальної та воєнної техніки суттєво вплинуло на зміст збройної боротьби та на необхідність вирішення повного оперативних задач [8]. У війні нового покоління на вирішення оперативних задач істотно вплинуть ефективні засоби збройної боротьби на новій технологічній основі, та зброї на нових фізичних принципах. З'являються перспективні зразки зброї з властивостями високоточного ураження, великої дальності впливу, значно зростуть можливості розвідки, управління, зв'язку, інформаційної боротьби. Їх застосування радикально змінює характер та зміст збройної боротьби у війнах нового

покоління. Усе це, беззаперечно, приведе до зміни характеру воєнних дій тактичного, оперативного та стратегічного рівнів, до появи нових форм боротьби та зміни змісту операцій різного масштабу.

Подальші дослідження війн та воєнних конфліктів на основі системного підходу та системного аналізу дозволять робити адекватні прогнози змін стану воєнної безпеки та необхідного удосконалення Збройних Сил України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Леонов В.В. Асиметрична війна: аспекти й тенденції// Стратегічна панорама. №4 2005 р. (Щоквартальний науково-практичний журнал РНБО України). Ст. 143-149.
2. Месснер Е.Э. Всемирная мятежевойна. – Жуковский; М.: Кучково поле, 2004.
3. Cassidy Robert M. Russia in Afghanistan and Chechnya: military strategic culture and the paradoxes of asymmetric conflict. Carlisle Barracks, Pa: Strategic Studies Institute: U.S. Army War College. 2003.
4. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография. – М.: МИФИ, 2003. – 388 с.
5. Кларк Уэсли К. Как победить в современной войне / Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 240 с.
6. Леонов В.В., Ворович Б.О., Сівоха І.М. Війни ХХІ століття: технології гібридної війни // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України, 2015, №1 – 24 – 30 с.
7. Хобсбаум Э. Эпоха крайностей: Короткий двадцатый век (1914 – 1991). – М.: Издательство «Независимая газета». 2004. – 632 с.
8. Слипченко В.И. Войны шестого поколения. Оружие и военное искусство будущего. – М.: Вече, 2002. – 384 с.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2015

Леонов В. В. к.т.н., доцент;

Ворович Б. А. к.воен.н., доцент

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, Київ

Методологические подходы к системному анализу особенностей и характера современных войн и военных конфликтов

Резюме. Дана характеристика основным особенностям современных военных конфликтов и раскрыты их характерные черты.

Ключевые слова: война; военный конфликт; эра войн высоких технологий; способы развязывания военных конфликтов; роль современных систем оружия.

V. Leonov, Ph.D;

B. Vorovich, Ph.D

Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyhovskij, Kyiv

Methodological going near the analysis of the systems of features and character of wars and soldiery conflicts

Resume. Characteristics of the main features of modern military conflicts and disclosure of their features.

Keywords: war, military conflict; era of high-tech warfare; methods of unleashing military conflicts; role of advanced weapons systems.